

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

У статті показано необхідність обчислення сукупної податкової ставки, що має вирішальне значення для податкового стимулювання виробництва і особливо аграрного, також розглянуто методи розрахунку сукупного податкового тягара.

This article is about methods of total tax load calculation. It is proved the necessity of calculation of total tax rate which is the key figure for industry tax stimulation especially agro-industry.

Ключові слова. Сукупна податкова ставка, сукупне податкове навантаження, податки, податковий тягар, податкове регулювання, оптимізація структури податкових платежів.

Постановка проблеми. Оптимізація податкової ставки в певні періоди розвитку країни дозволяла за короткий час підняти ефективність виробництва, життєвий рівень населення. Тому розрахунок сукупної податкової ставки має вирішальне значення для податкового стимулювання виробництва і особливо аграрного [1, 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Податкова система в Україні не стійка і не забезпечує планового надходження податків до бюджету, не сприяє розвитку суспільства. Головна причина – висока частка фіскального вилучення доходів у суб'єктів підприємницької діяльності, що призводить до негативного результату. Деякі урядовці у своїх виступах висувують тезу про те, що вона не більш важка, ніж у західних країнах, оскільки ставки по окремих податках цілком співрозмірні. Проте при цьому не розглядається економічний стан і потенціал країни, життєвий рівень населення тощо, що робить такі висловлювання необ'єктивними. Отже, необхідно розрахувати оптимальну структуру податкових платежів, що відповідає обов'язковій умові: сукупна сума вилучених коштів у підприємств і громадян не повинна бути нижче мінімально необхідного рівня. Причому, зміни в податковій системі не повинні вплинути на зменшення рівня фінансування витрат на соціальну сферу, культуру, оборону, житло тощо. Збільшення бюджетного дефіциту приводить до зростання інфляції. Необхідно створити таку податкову систему, яка б стимулювала виробництво і знищила інфляцію. Дана проблема розглядалася в наукових роботах вітчизняних вчених [3, 4, 5, 6, 7].

Постановка завдання. Ефективність повинна вказувати наскільки податок стимулює витрати на досягнення ефекту. Звідси необхідно позначити «поріг ефективності», вище якого не вигідно інвестування в розширення виробництва.

Виклад основного матеріалу. Такий поріг ефективності відомий із зарубіжної практики як результат А. Лафера, який довів, що нижчі ставки податку цілком сумісні з колишніми і навіть збільшеними податковими надходженнями.

Застосування монетариського підходу для ліквідації дефіциту держбюджету і зниження інфляції приводить до довільного розвитку податкової системи, а більшість підприємств опиняються в стані банкрутства, всупереч намірам законодавців і страхуються мінімізацією прибутку, з метою уникнення високого рівня оподаткування. В результаті податкова система фіскальною функцією стримує стимулювання виробництва. Звідси не зацікавленість підприємств у розвитку виробництва. Таким чином, крива Лафера показує, що податковий поріг становить чітку величину вилучення частки доходу у виробника. Стягнення більше цієї величини називається «податковою пасткою».

Проте, при цьому необхідно розрізняти суб'єктивні рішення урядових органів і об'єктивні закономірності розвитку суспільства. В умовах незбалансованості держбюджету питання зниження дефіциту державного бюджету повинно вирішуватися дуже обережно. Так, рейганоміка проводила податкову реформу, метою якої було зниження податкового тягара [8]. Проте в результаті скорочення податкових ставок до рівня згідно з кривою Лафера критичної точки, замість розширення податкової бази і збільшення податкових платежів, призвело до їх зниження і зростання бюджетного дефіциту. Помилкою виявилися запропоновані граничні параметри: граничний сукупний податковий тягар становив всього 30%. У результаті обіцяне зниження податкового навантаження проявилось, через незнання цієї оптимальної величини, її зростанням.

Оптимізація податкової ставки для кожного податку повинна виходити з ефективності сукупної податкової бази. Ефективність же сукупної податкової бази зумовлюється ефективністю кожної податкової ставки податків, що входять до цієї бази. Наприклад, для податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин та механізмів оптимальна податкова ставка визначиться виходячи з умови, що сума платежу, яка надходить на спеціальні рахунки територіальних дорожніх фондів республіканського бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів та бюджету міст Києва та Севастополя не повинна бути більше витрат із-за погіршення якості доріг; програма розвитку дорожньої мережі не повинна

привести до відмови від використання автомобілів. Платежі до Пенсійного фонду вимагають іншої технології. Вони повинні бути достатніми для виплати пенсій і в подальшому повинні забезпечувати баланс надходжень і витрат грошових засобів.

У нашому випадку, припустимо, що платник податків має один вид податку – на ціну. Збільшення розміру ціни (і податку) знижує прибуток у розпорядженні підприємства, тобто можливість розвитку бізнесу. Звідси можна сформулювати математичну модель розрахунку оптимальної податкової ставки.

З погляду держави вибір податкової ставки вимагає визначення оцінного показника. Якщо за оцінку взяти максимум доходу держави в черговий рік, то це вимагатиме повного вилучення доходу у підприємства. Податкова ставка за такого підходу дорівнює 1. Але в цьому випадку підприємство припинить свою діяльність і наступного року дохід держави буде дорівнювати 0. Таким чином, оцінка податкової ставки з позицій держави повинна бути інтегральною і охоплювати достатньо тривалий період часу.

Позначимо дохід підприємства (тобто його обсяг реалізації в рік t через $d(t)$), а величину податкової ставки, що визначається, через A . Дохід держави в рік становитиме $Axd(t)$, а підприємства в рік $t - (1-A)xd(t)$.

Припустимо, що приріст доходу підприємства в наступному році буде пропорційний розміру його доходу в попередньому році:

$$d(t+1) - d(t) = M_T(1-A)xd(t) \quad (1)$$

де M_T – податковий мультиплікатор (коефіцієнт приросту доходу підприємства від додатково вкладених ресурсів).

Таким чином, інтегральний дохід держави за період t років становитиме:

$$Axd(t) + A(d(t) + M_T(1-A)xd(t)) + A(d(t) + M_T(1-A)xd(t) + M_T(1-A)xd(t)) + \dots \quad (2)$$

За умови, що результати роботи підприємства будуть розглядатися за два роки, максимум доходів держави буде відповідати розв'язанню рівняння:

$$2 + M_T - 2M_T \times A \quad (3)$$

$$\text{Звідси,} \quad A = \frac{1}{M_T} + \frac{1}{2} \quad (4)$$

Тоді за великого розміру мультиплікатора (M_T), податкова ставка дорівнює $\frac{1}{2}$. При зменшенні значення M_T податкова ставка підвищується.

Розв'язання диференційного рівняння відносно $d(t)$ має вигляд:

$$D(t) = d(0) \times \exp \times (M_T(1-A) \times t) \quad (5)$$

Дохід держави за E років становитиме:

$$Ad(0) \times \exp \times (M_T(1-A) \times t) \quad (6)$$

Інтегральний дохід держави за E років буде визначатися:

$$D(t) = \frac{Ad(0)}{M_T(1-A)} \times (\exp \times (M_T(1-A) \times T) - 1) \quad (7)$$

Звідси значення A , що відповідає максимальному $D(t)$, становить оптимальну податкову ставку.

Порівняння ставок окремих податків не дає змоги оцінити рівень податкового тягаря. З цією метою використовується ефективна ставка. Вона показує частину доходів підприємства, що вилучається до бюджету. Для загальної оцінки сукупного податкового тягаря ефективна ставка визначається для середніх умов виробництва за відсутності пільг і підвищених вилучень доходу.

Так, за умови податку на ціну, оптимальна податкова ставка (A) визначається виходячи з рівності податків (T), що вилучаються, прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства (Z_{pn}):

0,1	0,00	- 1,00	-2,00	-3,00	-4,00	-5,00	-6,00	-7,00	-8,0	-9,00
0,2	0,50	0,00	-0,50	-1,00	-1,50	-2,00	-2,50	-3,00	-3,5	-4,00
0,3	0,67	0,33	0,00	-0,33	-0,67	-1,00	-1,33	-1,67	-2,0	-2,33
0,4	0,75	0,50	0,25	0,00	-0,25	-0,50	-0,75	1,00	1,25	1,50
0,5	0,80	0,60	0,40	0,20	0,00	-0,20	-0,40	-0,60	-0,80	-1,00
0,6	0,83	0,66	0,55	0,33	0,16	0,00	-0,16	-0,33	-0,5	-0,66
0,7	0,88	0,71	0,57	0,43	0,29	0,14	0,00	-0,14	-0,286	-0,43
0,8	0,88	0,75	0,63	0,50	0,38	0,25	0,13	0,00	-0,125	-0,25
0,9	0,89	0,77	0,67	0,56	0,44	0,33	0,22	0,11	0,00	-0,11
1,0	0,90	0,80	0,70	0,60	0,50	0,40	0,30	0,20	0,10	0

Аналіз одержаних даних табл. 1 даних свідчить, що протягом року, чим більше знижався рівень податкової ставки (А) при $d(t)=100$, тим було вище значення $\Delta d(t)$ і M_T . Оптимальна податкова ставка при кожному значенні M_T зумовлюється максимальним значенням $\Delta d(t)$ до нульової ставки (А). Причому, чим більше значення M_T , тим нижче А при більшому прирості доходу.

Застосовуючи одержану методику для визначення податкової ставки з метою прогнозування показників розвитку сільськогосподарських підприємств за період сталої економіки (2003– 2008 роки) можна визначити податкову ставку за кожен рік і її середнє значення. Наприклад, для 2004 року $d(t+1) = 21,023$ млрд грн, а для 2003 року $d(t) = 16,197$ млрд грн. Тобто $\Delta d = 4,828$ млрд грн. Причому податковий мультиплікатор становив:

$$M_T = \frac{4,282}{-0,057} = -84,7$$

Таким чином, фактична сукупна податкова ставка – (А) 2004 року визначиться як рівняння: $4,828 = -84,7(1-a) \times 16,197$ звідки $A = 1,034 \times 100\% = 103,4\%$. Аналогічно проведемо розрахунок по решті років розрахункового періоду (табл. 2).

Збільшення сукупної податкової ставки призводить до зменшення показників виробництва продукції. Одержані дані табл. 2 свідчать, що фактична сукупна податкова ставка, починаючи з 2002 року (року збільшення динаміки виробництва), забезпечувала 100 і більше відсотків приросту доходів наступного року за умови пропорційності розміру доходів у попередньому році. Причому, враховуючи зменшення доходу в 2003 році, можна стверджувати, що зростання доходу, а також його інфляційне зростання, підтримувалося за різкого скорочення фізичного обсягу тільки за рахунок високої податкової ставки. В 2006 році була найвища сукупна податкова ставка, що вплинуло на зниження доходу в 2007 році (у цінах 2003 року).

Таблиця 2

**Розрахунок фактичного сукупного податкового тягара в агропромисловості України
(підприємств по виробництву харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів)
за роками розрахункового періоду (у цінах 2003 року)**

Показник	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Обсяг реалізованої продукції, тис грн	15684070,30	16197016,02	21023718,71	25196958,21	29395375,07	38431206,29	55854266,26
Теж в цінах 2003 року (Д)	20842480,50	16197016,02	19727365,90	21908677,58	23885492,05	22358095,54	29710536,84
ΔD		4645464,44	-3530349,88	-2181311,68	-1976814,47	1527396,51	-7352441,30
Податки, тис. грн	929000,00	1080858,60	1212275,90	1596069,10	1873854,50	2334875,90	2551966,90
Теж у цінах 2003 року (Т)	929000,00	1080858,60	1137525,20	1387777,20	1522618,30	1358359,10	1357466,70
ΔT_p	–	-151858,60	-56666,60	-250252,00	-134841,20	1642593,00	892,30
M_T	–	-3,38	-84,70	-1,67	-31,14	5,50	62,19
А	–	93,70	103,40	104,00	119,00	41,00	101,00

Джерело: розраховано за даними [9 – 16].

Середня податкова ставка до ціни реалізації, виходячи з даних показників діяльності досліджуваних підприємств в цінах 2003 року, визначилась у розмірі 23,1 %. На підставі рішення диференціального рівняння $A=(d(0)\exp(M_T)(1-A)t$, середня сукупна податкова ставка до ціни реалізації (а) визначилась в 21,1% в агропромисловості України.

«Податковий поріг» Лафера можна назвати «ефективною» ставкою податків і платежів, а вилючення з цих величин податків і платежів – показником «рівня сукупного податкового тягаря».

Висновки. Показник, що характеризує ступінь вилучення, можна визначити як сукупну ставку податків і платежів. Ефективність податків проявляється перш за все в їх стимулюючій функції, що дозволяє розвивати виробництво і підвищувати життєвий рівень населення. Тому довіра до податкової системи залежить насамперед не стільки від розміру кожного окремого податку, скільки від розміру сукупного податкового тягаря, що накладається на окремих платників. Саме це є найважливішим критерієм ефективності податкової реформи.

Знання цього показника дозволяє з достатньою точністю прогнозувати: на макроекономічному рівні – суму податкових надходжень до бюджету при плануванні його прибуткової частини залежно від результатів господарської діяльності в розрізі різних сфер економіки і видів виробництва, а на мікроекономічному рівні – величину прибутку, що залишається в їх розпорядженні, через ціни на відповідні товари та послуги, і споживачі так само відчують на собі величину цього показника.

Отже, сукупний податковий тягар може бути визначений як відношення податків до обсягу реалізації у відповідних цінах, що дозволяє виявити співвідношення податків до встановлення відповідних цін і, відповідно розміру прибутку, що залишається у розпорядженні підприємств, галузей. Тому даний метод, на нашу думку, найбільше підходить до країни з інфляційною економікою: простий, зрозумілий і дає змогу визначити реальний рівень податкового тягаря в окремих галузях і народному господарстві країни.

Список літератури

1. Хочуев В. А. Оптимизация налоговой системы в условиях переходной экономики / Хочуев В. А. – Нальчик : Сель-ФА, 1999. – 28 с.
1. Україна в 2007 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку. Експертна доповідь / за ред. Ю. Г. Рубана. – К. : НІСД, 2007.– 256 с.
2. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. / За ред. Акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка – К.: Фенікс, 2007.
3. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
4. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва /Дем'яненко М.Я., Алексійчук та ін. За ред. М.Я.Дем'яненка. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 645 с.
5. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – 240 с.
6. Мельник В. М. Вплив бюджетно-податкового регулювання на розвиток промислового виробництва в Україні / Мельник В. М., Мельничук Г. С. // Фінанси України, №12, 2008, с. 44–52.
7. Налоговый менеджмент: учебник; под ред. А. Г. Поршнева. – М. : Инфра - М, 2003. – 441 с.
8. Моніторинг виробничо-фінансової діяльності підприємств і організацій АПК за 2007 рік. – / Ч. II. Міністерство аграрної політики України. – К., – 2008. – 170 с.
9. Доклад всемирного экономического форума [Електронний ресурс] – <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/FinancialDevelopmentReport/index.htm>
10. Статистический сборник, 1993 год. Государства бывшего Советского Союза [Авторское право - 1992 год. Международный банк реконструкции и развития / Всемирный банк]. – Washington. D. C. 2043, U. S. A. – 796 p.
11. Моніторинг виробничо-фінансової діяльності підприємств і організацій АПК за 2007 рік : Ч. III. Міністерство аграрної політики України. – К., 2007. – 185 с.
12. Статистичний збірник. Діяльність підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності 2006. Держкомстат України. – К., 2007.– 262с.
13. [Електронний ресурс] http://odra14.gov.ua/?_npr=3355.
14. Моніторинг виробничо-фінансової діяльності підприємств і організацій АПК за 2007 рік. – / Ч. III. Міністерство аграрної політики України. – К., – 2008. – 185 с.

15. Моніторинг виробничо-фінансової діяльності підприємств і організацій АПК за 2008 рік. – / Ч. III. Міністерство аграрної політики України. – К., – 2008. – 85 с.